

Végül a törvényjavaslatról még csak egyet jegyzek meg. Egy pont volt benne, mely a felekezeti iskolák fentarthatását sok helyen csakugyan megnehezítette volna, t. i. a 19 §, mely azt rendelte, hogy az 5 százalékos iskolaadó a községi iskola javára mindenkire (tehát a felekezeti iskolák fentartóira is) kivetessék. — Ez szolgáltatott alkalmat a felekezeti iskolák védőinek a legerősebb támadásokra. Ez előre látható volt. Készen is volt e helyett egy más propositio, t. i. azon módosítás, mely a Csengery által megváltoztatott szerkezetben el is fogadtatott, a mely szerint a felekezeti iskolákat fentartók ahhoz járulásuk mérvéig az 5 százalékos adó alól fölmentvék. — Eötvös ez engedelményt, azon számításból, hogy valamit alkudni úgy is kellend, fentartotta, hogy majd mint módosítást fogja a viták közben indítványozni. — Azonban ha ez előre felvételik a szövegbe, valószínűleg nem lett volna oly nagy az ingerültség. Hiába Eötvös a legjobb szándékból sem értett a ravaszkodáshoz.

VII.

AZ IRÓI ÉS MŰVÉSZI TULAJDON-JOG

ÍRTA KOVÁTS GYULA.

I.

Czímfeliratunk szavaival van megjelölve azon fontos igazságügyi kérdés, a melynek tárgyában, illetőleg a mely iránt benyújtott javaslat felett („törvényjavaslat az irói és művészi tulajdonjogról.“) az igazságügyministeriumban egy enquete ül össze.

A törvényjavaslat nem *jogász-körök* alkotása, a mi azonban nem zárja ki azt, hogy igen becses materiale legyen. Sőt egyenesen azt mondhatni, hogy D. Schedel (Toldy) Ferencznek: „Az irói tulajdon“-ról szóló, az 1840. évben közzétett munkálata óta majdnem szakadatlanul *irói körök* voltak azok, melyek e tárggyal foglalkoztak. A fejlődés ezen menete csak *természetesnek* található. Mondhatni, a *helyes* jogfejlődésnek teljesen megfelelő s történetileg véve sem áll egyedül. Már a *specialis* jogok körül (váltó- és kereskedelmi jog) hasonló jelenségekkel találkozunk; egyes hivatásbeli életkörüket szabályzó törvényeknél (*leges speciales*) pedig az még inkább van he-

lyén. A jogfejlődés ezen stadiumában találoán kihegyeződik az, a mit Pomponius (l. 1. D. de D. R. J. 50. 17) az általános magánjogi fejlődésre nézve mond: „Regula est, quae rem, quae est breviter enarra t; non ut ex regula ius sumatur, sed ex iure, quod est regula fiat.“ Van nak bizonyos érdekkörök, melyeknek sokszor a *legnagyobb finomságig menő hálózatát* felismerni első sorban azok képesek, a kik a háló *összedeállításával, készítésével* foglalkoztak. A mi egy alkotandó törvényt megelőző, az az *életviszony*. Fölötte sok lehet még abban is, hogy a *jogász* hivatása csak a *törvény létével* kezdődne meg, mi által azonban egy jogászi osztály külön és önálló léte még távolról sem tagadtatik, sőt bizonyos exclusivitással ekkor kezd jelentékeny né válni. Még a *régi általános magánjog* fejlődése is jó részben azt mutatja. Persze igaz, hogy a mai codificatorius törekvések tömkelegében sokkal több *reflexio* kívántatik a törvényalkotásnál, mint régente. Ez áll különösen a magánjogi törvénykönyv készítésére vonatkozólag. De itt sem jelenthet a *nagyobb látkört* kifejező reflexio *lelketlen* recipialást olyan módon, hogy egyszerű fordításra vezessen. Igaz, hogy egy alkotott törvény absolut fogalmazvány; lehet annak az életviszonyokat *befolyásoló*, itt-ott *módosító* hatása, de sikeres hatálya egy magánjogi törvénykönyvnek is csak úgy lehet, ha *súlypontját* nem önmagában keresi, *de az az életviszonyokban van adva*.

Kiválólag döntök e szempontok az irói és művészi jogokat szabályozandó törvénynél elannyira, *hogy már a törvénykészítésnél figyelembe veendő*. Az ennél résztvevő nem-jogász elemről a fentiekhez képest egyáltalán nem beszélhet a jogász mint u. n. *laicus* elemről. Ő jobbára csak arra van hivatva, hogy az elébe adott életviszonyokat a jogi keretbe *bele foglalja* s többek közt a születésnél a keresztapa (terminologia) szerepét jól betöltse. Még ha akként is vennők fel a dolgot, hogy a *külföldi törvények léte, használhatása* cosmopoliticus jellegöknél fogva az irót, a művészt fölöslegessé teszi: megfontolandó, hogy a törvény formulázása csak az életviszonyok *extractuma*. Minek táplálkoznék a jogász csupán Liebig-féle extractummal, midőn nem annyira beteg, hogy a hús (ein Stück wahres Leben) megárt-hatna neki. Es aztán a külföldi törvények, — ezek a kivonatok — *teljes megértése is* legalább tájékoztató élet-adag feltalálalását kívánja meg.

De bár mennyire is azt mutassák az eddigi előzmények, hogy teszem az ország jogásza az irói és művészi jogok körül szakirodalmilag nem voltak tevékenyek: egy törvény alkotása körül a jogászi

és nem-jogászi elem *helyes egyensúlya* megkívántató. És e mellett első sorban a fölött kell aggályunkat nyilvánítani, hogy szakemberek (itt jogász és nem-jogász egyaránt szakember) írói és *művészi* részről (a szerzői és *művészi* jog egy törvényjavaslatba foglaltatik) egymás között nemcsak arányosan nem vesznek részt az enqueteben, hanem köztük *egyetlen egy művész sincsen*. Arról, hogy a *fényképész* (törvényjavaslat 69-dik §.) hiányzik, nem is szólok, de hol van a képzőművészek kellő képvisellete? Lehet különben, hogy a hiány az által fog pótoltatni, miként az *enquête* előtt esetleg dii minorum gentium (fényképész) is ki fognak hallgattatni, — akár mint bíróság által a szakértők. Pedig a javaslat nagy hibái kiválság ott kezdődnek, hol a német törvény támogatását *annak idején* igénybe nem vehette s ezek a képzőművészeket, iparművészeket és fényképészeket illetik. Lehet, hogy 1876 óta, midőn Arany László úr javaslatát közzétette, ezt az időközben Németországban 1876. jan. 9., 10. és 11. megjelent törvényekkel *kibővítette*. Erről azonban a közönségnek nincs tudomása s így magát csupán az *eredeti javaslathoz* kénytelen tartani. A *helyes egyensúly* arra tekintettel, hogy a javaslatra eddigelé jogászok be nem folytak (a hivatalos köröket értjük) írók és jogászok között *sincsen* megtartva. Igaz, hogy egyik másik tag a demarcationalis határvonalon áll; ilyen maga a törvényjavaslat érdemes szerzője *Arany László* úr is. Hogy ő azonban inkább az írói elemet képviseli: a következők fonalán — honny soít qui mal y pense — be fog bizonyítani. Mi kik a feladatot megjelöltük akként, hogy az *initiatívát*, a kérdésnek nálunk való fejlődése szerint is, átengedtük a törvény által szabályozandó életkörök képviselőinek, illetőleg azt *saját hatáskörükbe* utaltuk: elfogultsággal alig leszünk vádolhatók. A helyes viszonynak a *végmegállapításnál a jogászi túlsúlynak* kell lenni. A dolog practicumát véve fel: nem képzelhetem, hogy a jogász az író befolyása elől magát elzárhassa, *de igen megfordítva*. Sokat tesz az országban a jogászi osztály (még mindig prokátorinak tartatik) iránti elfogultság. A jogász tudománya nagy részben szór-szálhasogatásnak tekintetik. Igaz, hogy még nem tettünk szert *elég hitelre* a nagy közönségnél, de hisz az *enquête* munkálatai — a jogászi elem eddigi háttérbe szorítását tartva szem előtt — végül is az igazságügyminister revisiója alá kerülnek. És ekkor aztán az igazságügyminister a correcturát lelkiismeretesen vigye véghez; ne bizza a törvényhozó testületekre a javítást. Igazságügyi bajaink nagy része azoktól ered. Az igazságügyministernek a *jövő alkotásainál* előité-

leteken túl kell emelkedni. A mondottak igazolására izlettetőül a következőkre hivatkozom.

Korántsem akarjuk e téren Arany László úr érdemeit kérdőjel alá tenni. Tanulmánya s törvényjavaslata, melyet a „Budapesti Szemle“ 1876. évi 20. számából ismerünk: oly elismerésre méltó tárgyilagossága- és részleteiben, hogy úgy az írói, mint jogászi körök legnagyobb elismeréssel adózhatnak, de a bírálatot már azon körülmény is felhívja, hogy alkotása, mely nem *egy, de több emberélete* van hivatva kihatni, gondos revidiót kíván különösen a jogászok részéről. Ezek is kell, hogy belássák, miként Arany László materialéja hasznavehető. Közel fekvő, de a feladat helyes felfogásáról tanúskodik, *hogy az 1872. német törvényt vette alapúl.* Hanem a jogásznak már a törvényjavaslatnak a címzetén is, mely „tulajdonjog“-ról szól: okvetlenül meg kell ütközni annyival inkább, mert a német törvény írói és művészi tulajdonjogról nem, hanem kifejezetten csak „Urheberrecht“-ről szól. Lehetetlen, hogy ez oly lelkiismeretes feldolgozónak figyelmét kikerülte volna! Bizonyára feltűnt neki, de vagy *lényegtelennek* találta az elnevezést vagy a külföldi nem-német irodalom terminológiája példáján indult. A németeknél annak idején a törvényjavaslatban szintén fölösleges volt a tulajdonjogról címzett elnevezés mellőzését megindokolni. A tulajdon fogalmának kifejezése ott a pandekták (római jog mai érvényében) keretébe utaltatik.¹⁾ Az írói és művészi jog tárgyában a „tulajdonjog“ szót használni nálunk tet-

¹⁾ Nincs magánjogi író a németeknél, ki a tulajdon fogalmát a maga helyes mértékére ne szorítaná. Legyen elég *Windscheidre* hivatkozni, ki az írói és művészi *tulajdon* szaváról következőkép emlékszik meg (I. 137-dik §. 10-dik jegyz.) „Wenn man aber von einem geistigen *Eigenthum* spricht, so ist dieser Ausdruck allerdings insofern von sehr zweifelhaftem Werthe, als er geeignet ist, zu der Annahme zu verleiten, als seien hier ohne Weiteres die Grundsätze von dem *Eigenthum an körperlichen Sachen* massgebend.“ — A francia jog művelői is belátják, hogy e téren a tulajdonjog szava és fogalma *kiterjesztve* lőn. E tekintetben egy legújabbban (1879) befejezett, a francia magánjogot tárgyaló epochalis munkára hivatkozunk (Aubry et Rau: Cours de droit civil français I—VIII. kötet), melynek II. kötete 170. s következő lapján a következők foglaltatnak: „Dans l'acceptation *véritable* du mot, la propriété ne se comprend que pour les choses corporelles. Mais le terme *propriété* a été étendu à des choses incorporelles pour designer le droit exclusif d'en user et d'en disposer.“ Majd: „C'est ainsi encore qu'on qualifie de propriété littéraire, artistique et industrielle, le *droit exclusif* des auteurs, artistes, ou inventeurs, sur la valeur pecunière de leurs compositions, oeuvres d'art, ou inventions, valeur qui se détermine par les profits commerciaux ou industrielles qu'on peu retirer de la publication, de la reproduction, ou de la mise

szetösebb lehet s a nálunk érvényben volt osztrák polgári törvénykönyvvel (függelék) is külsőleg indokolható. Az egész azonban egy *popularis dictio* jelentőségével bír, de ezen felül a szakaszokon belül önmagát czáfolja. Az írói és művészi jog tárgya nem oly *markolható* (quae tangi possunt), mint egy testtel bíró tárgy, a mely fölött gyakorolható *teljes jogi* uralom (vele mindenkép rendelkezhetni) nevezhető csak tulajdonjognak. Ez valami specificus a többi jogok (követelés, örökjog, szolgálmak) sorában; nem *szabad generalisálni*, mert akkor tulajdonkép minden jog tulajdonjog volna. Az enquête jogászai ezen terminologikus hiba ellen minden esetre protestáljanak s a szorgos javaslatkészítő pedig társaival alig fog *egy szépen hangzó* szóért ellentállást kifejtteni. Maga a szöveg a czím ellen szól; a tulajdonjogról a szövegben *két-féle* értelemben van szó s ez zavart képes előidézni. E szót s az ennek megfelelőt (tulajdon és tulajdonos) ott kell használni, a hol a tulajdon *valójában* helyén van. Ez az eset a javaslat 67. §-ában. „Ha valamely mű (testi dolog) más *tulajdonába* (!) bocsáttatik át... Továbbá (a második bekezdésben): A *tulajdonos* nem köteles a művet *szerszójének* (!) többszörözés végett átengedni.“ Annyira nincs helyén a *szerszöre* vonatkozólag a tulajdon fogalma, hogy javaslatkészítő a szerzőre értőleg a „*tulajdonos*“ kifejezését — pedig a fogalmak és szavak összefüggők — nem is használja. Nem mondja teszem a javaslat 4. §-ában: „a *tulajdonos* (!)

ou application de ces créations ou découvertes.“ Találó lesz e jegyzetben még C. F. v. Gerberre (Gesammelte juristische Abhandlungen, II. kiadás. Jena 1878.) hivatkozni, ki „*Ueber die Natur der Rechte des Schriftstellers und Verlegers*“ című értekezésében a 262. és 263. lapon a következőket mondja: „Freilich geschieht es auch jetzt häufig genug, dass dieser Ausdruck (t. i. „geistiges Eigenthum“), nur als eine bequeme, schnell verständliche Form zur Bezeichnung eines Rechtes gebraucht wird, für welches ein anderer allgemein gültiger technischer Ausdruck noch nicht gefunden ist und die Fälle sind selten, in denen es mit diesem Eigenthum ernst gemeint und in burlesker Consequenz von einer Vindication, von einem Besitz und von Servituten an den Objecten desselben gesprochen wird, — mit den obligaten Zornansbrüchen gegen jene Jurisprudenz, — die immer nur an ihren römisch-rechtlichen Eigenthumsbegriffe hänge und sich zur Erfassung der Produkte des neuen Verkehrslebens so unfähig erweise.“ stb. Gerber értekezése először az 1859. évben jelent meg s azóta, mint „technischer Ausdruck“ az „Urheberrecht“ szava lőn elfogadva. Lásd még; dr. *Wächter* Oscar: Das Autorrecht. Stuttgart. 1875. 12. s követk. l. és pedig a tulajdonos szava és fogalmának *kiterjesztése* ellen. Végül közgazdasági szempontból lásd: dr. *Schäffle*: Ausschliessende Absatzverhältnisse. Tübingen, 1876. 112. és 121. lap.

engedelme nélkül“, hanem: a *jogosított*nak (!) engedelme nélkül.“²⁾ Mért nem használja annak megfelelőleg, hogy a szövegben részletesebb kifejezés gyanánt (a „jogosított“ mellett) a *szerző* szavát használja, a címmel is a *szerzői jog* kifejezését. A címen: „Törvényjavaslat az írói és művészi *tulajdon*-ról“ legrövidebben úgy lehetne segíteni, hogy ezt a nyolcz betűt „tulajdon“ küszöbölném ki. *A címet nem is kellene újra szedni, de még tördelni sem.* Érdekes részleteket közöl a tulajdon szavára vonatkozólag C. F. v. Gerber jegyzetileg hivatkozott értekezésében. Részemről az általános jellegű műszónak a „szerzői jog“ elnevezését ajánlanám. Általános jellege mellett bizonyít az, hogy a „szerző“ szavát a törvényjavaslat úgy az írói művek, mint a zeneművek és képzőművészetekre vonatkozással használja és használhatja is. Ezen összetétel „szerzői jog“ helyességére nézve legalkalmasabban nyelvészeink nyilatkozzanak. A törvényjavaslat 3. § a a „szerzői jog“-ról szól. Igaz, hogy nem mondjuk „*tulajdonosi jog*“, hanem tulajdoni avagy tulajdon-jog (ép így a német nem alanyi, hanem tárgyi momentum szerint jelöli meg magát az alanyi jogot is: Eigenthumsrecht), de a „szerzői jog“ talán még sem rossz hangzású. A „szerzői jog“ a német „Urheberrecht“ fordítása volna, illetőleg annak megfelelő. Ha különben jó: úgy a szóképzés összevágó volta a német és magyar nyelvben nem lehetne elijesztő. A „szerzői jog“ úgy alanyi (jogosultság) mint tárgyi értelemben (szabályzat) egyaránt használható volna, tehát a *törvény címénél is.* A műszó -kérdésénél a további kérdés az lenne, vajjon az ajánlott műszó az iparművek s különösen a fényképészetre vonatkozólag alkalmaztassék-e. Ha jelen értekezésem nem a szerzői jog ajánlott szavához képest címeztem, úgy ez nálam a *nyelvészeti* biztosság hiánya s különben is a tárgyat oly cím alatt akartam megbeszélni, melyet a közönség mintegy megszokott.

Megfontolandó az alkotandó magyar magánjogi törvénykönyv szempontja is. Ebben (mondják a szász törvénykönyv után fogna készülni) a tulajdonjog fogalmának megállapítása nem leendő majd képes az írói és művészi *tulajdont* (!) magában felölelni. A törvényjavaslat fölött tanácskozók *organicus* szempontokkal is számoljanak el; adjanak legalább ezen primitív kérdésben a jogászoknak hitelt.

A cím-izleltetésnél azonban a jogászi constructio hiányait

²⁾ Törvényjavaslat 4. §.: Írói műnek bármely többszörözése, ha a *jogosított*nak engedelme nélkül készül, bitorlásnak mondatik. Még a kézirat jogos birtokosa is csak a *szerző* engedelmével többszörözheti azt.

észlelőleg tovább is kell menni. Teszem a javaslat 40-ik §-a a következőket mondja: „A *rendes* bíróságok ítélete ellen a felebbezés a m. k. Curia, mint váltó-feltörvényszékhez történik.“ A kifejezés *rendes* bíróságok a német törvényből van véve, *de nem azon bírósági szervezetnek megfelelőleg*, melyet a javaslat vesz célba. A javaslat szerint szabályszerint nem a *rendes* bíróságok bíraskodnának, *hanem csak két királyi törvényszék, a budapesti és kolozsvári*. Ezekről aztán — habár azok *egyébként*, t. i. más ügyekben *rendes bíróságok* — nem lehet mint *rendes* bíróságokról szó, hanem azt kell mondani, a kolozsvári és budapesti kir. törvényszéktől a felebbezés a magy. kir. Curia, mint váltó-feltörvényszékhez történik. De azonfelül már az 1876. évben — midőn a javaslat készült — nem lehetett a magy. kir. Curia, mint váltó-feltörvényszékről szó, mert a váltó-feltörvényszék már 1870-ben (1870. XVI. tez.) megszűnt.

A m. kir. Curia mint váltó-feltörvényszékről szólni már 1876-ban is réges-rég anachronismus volt.

Arany László úr, a törvényes örökösödés kérdésében a *fiscus és más evvel hason tekintet alá eső személyek kizárásán kívül* semmi megszorítást nem akar az általános magánjogi szabályokkal szemben.³⁾ A kérdést a maga általánosságában és részleteiben legközelebb fogjuk behatóan szemügyre venni. E helyütt csak a törvényjavaslat készítőjének eljárásával formai szempontokból akarunk foglalkozni. A javasolt 17. §. a német törvényben is befoglaltatik, a minek Németországban, hol (Länder des gemeinen Rechtes) a *fiscus*on kívül más személyeket is illet háromlási jog, van értelme, de nem nálunk, hol egyedül az államra *háromolhat* hagyatéék. A javaslatszerző urat megóvhatta volna a nálunk az osztrák polgári törvénykönyvvel érvényben volt, az irodalmi és művészeti tulajdonjogról szóló 1846. évi császári patens 13. §-nak története. A 13. §. II-dik része következőkép szól: „A *fiscus* vagy más személyek szállományi jogának nincs helye.“ A nyiltparancs 13. §. idézett rendelkezésének az osztr. pg. törvény 760. §-ára tekintettel volt értelme, *de csak is volt*. Ugyanis ama szerkezet, hogy az államkinestáron kívüli *más személyek* háromlási joggal bírjanak már Ausztriában is elavúlt és pedig a job-

³⁾ Törvényjavaslat: 3. §. A szerző joga átszáll örököseire. E jog akár egészben, akár részben szerződés által vagy halál esetére szóló intézkedéssel másra átruházható.

17. §. Az államkinestárnak vagy uratlan hagyatékokhoz jogosított más személyeknek háromlási joga a szerzői tulajdonjogra nem terjed ki.

bágyi viszony (Unterthänigkeit) megszünté következtében. Innen, hogy az osztr. polg. törvényt nálunk bevezető 1852. évi nov. 29-ki nyílt-parancs VII. cikkének 4. pontja kifejezetten kiemeli, hogy: „az örökös nélküli javak elfoglalását tárgyazó jog... *jövedőre* csak az állodalmat illeti.“ Igaz, hogy ennek a nyílt parancsnak a hatálya nálunk megszünt, de lássuk mi lépett helyére. A régi magyar magánjog azon különleges intézkedése, hogy a sz. k. városok az államkinestárt bizonyos uratlan hagyatékok tárgyában megelőzik? Nem, hanem az országbírói értekezlet (JTS. I. a. 18. §.) azon világos rendelkezése, hogy csak az államnak van háromlási joga. Ezek szerint a német birodalmi törvény 17-dik szakaszának átvétele egy részében nem öntudatos. Az államkinestár kizárása síncsen megindokolva s ehhez akkoron, midőn az örökösödésnek oly tág tér hagyatik fen, hogy az a nálunk mereven keresztül vitt parentel-rendszerre tekintettel az örökség felette *nagy elforgácsolására* vezethet — mi a szerzői és művészi jogoknál nagy irodalmi érdekek sérelmére válhat — igen megfontolandó. A 17. §. elhelyezése sem helyes. Anyagának vagy a 3. §-ba kell felvétetni vagy nyomban utána következní. Az örökösödés kérdésénél ezen alkalommal még egyet nem hagyhatok figyelmen kívül. Arany azt hiszi, hogy nálunk *külön intézkedés* nélkül is az írói és művészi jogról szóló törvényben volna ahhoz hasonló, a mi a francia törvényben (1866. évi) az özvegyre nézve a külön törvényben mint kivételes foglaltatik, hogy t. i. írói javakat érdeklőleg első sorban ő örököl (haszonélvezetileg) férje után. A jogi combinatio a következő. Az írói avagy művészi munkásság eredménye *szerzeményi jellegű*; már pedig ebben magyar törvény szerint első sorban az özvegy örököl. Azt hiszi, hogy a *szerzeményi minőség a javakban beurejlő minőség*; pedig az mint tudjuk egy matematikai műtétel, a kivonás eredménye, mely sokszor az öröklött javak érdekében üt ki. (J. T. Sz. I. a. 10, 3. bekezdés). A hagyatékából az az érték, a mi a felmenőkről az író avagy művészre szállott először is *levonatik*; a mi marad csak az a szerzemény. E szerint meglehet, hogy az írói mű *öröklött vagyon* természetét öli fel s az özvegynek nem jut ki a közszerzeményi öröklésből. Ha tehát Arany úr az özvegyre egy külön successiót vett ezélba, azt a törvényjavaslatban külön kellett volna szabályozni, ép úgy, a mint ily szabályozás az általa idézett francia törvényben foglaltatik.

A törvényjavaslatnak — mely a „Budapesti Szemle“ 1876. évi 20. számában III. sz. a. jelent meg -- indokolását a javaslat elé

bocsájtott I. II. és utána következő IV. részben kell keresni. Tudjuk, hogy az indokolásra a *törvény magyarázata* körül minő fontos szerep vár. Az indokolás sok helyütt *nagy általánosságokban* mozog, melyek *mint olyanok* veszélyesekké válhatnak. Egyik helyen az írói jogok bitorlásánál „*csalás*“ majd „*rablás*“-ról beszél; e fogalmakat nem szabad oly könnyen a kérdésbe belevegyíteni; a jogász mindenesetre sajátlagos értelmökben használná őket. *Luther Márton* 1525-ben mondott szavai jutnak eszünkbe, melyek a következők: Was soll doch das sein, meine lieben Druckherren, dass einer dem andren so öffentlich *raubt* und *stiehlt* das Seine und unter einander euch verderbt? Seid ihr nu *Strassenräuber* und *Diebe* worden? stb. stb. Tökéletesen helyén volt, sőt ma is helyén lehet így beszélni. Az élet igazsága tudatában nem válogatja a szavakat. A kérdés csak az: lehet-e törvényjavaslat körül, *teszem az indokolásban?* Semmi esetre sem mutat jogászai szerkesztésre.

Az általánosságban szenvedő indokolás egyéb példákat is nyújt. Teszem a javaslat legfőbb célja, *iuris ratiója* a következő lenne: „*védetni minden írói munkásságot s megtorolni annak minden sértését*“. A kijelentés vagy nagyon sok vagy ha nem az, úgy felesleges. Minden törvény célja a saját *jogvidékét* megvédeni elannyira, hogy *positiv* törvény indokolásában bele tenni felesleges. Egy kezdetleges jogfilozófiai szempont. Ha pedig *ezen törvénynél* kiválóbb szigorot akar jelenteni: *veszélyes*. A dolog tulajdonkép abban áll, hogy az írói és művészi jogok védelme igen kényes természetű. Nem lehet úgy szabályozni mint azon viszonyokat, *melyek kezdettől fogva jogi téren mozognak*. A határjelek elmozdítását (*actio de termino moto*) kegyetlenül lehetett büntetni; a *határok felismerésének* nehézségeit az írói és művészi jogok terén a javaslat-szerző maga ismerteti. Valaki egy könyvet ír; valaki egy képet fest; vajon ezen tevékenység magában véve jogügylet? Ime a kezdet nehézségei, a melyek továbbad csak fokozodnak. A *plagium* kérdése⁴⁾, más gondolatai, eszméi né-

⁴⁾ Mennyire elasztikus a plagium fogalma, ennek meglepő példája gyanánt szolgálhat Dr. Del' Adami Rezsőnek a „Magyar Themis“ 1879. évi 4. számában (A jogtudományi oktatás reformkérdéséhez II.) tett azon kijelentése, hogy „Unger osztrák-magánjogi rendszerében *plagiált*“. Indoka, hogy Unger azon *tárgyalási rendszert* (System des oesterr. Privatrechtes című művében) követte, melyet *Wächter* a württembergi magánjog rendszerében Unger előtt alkalmazott. Ezen rendszer a közönséges (német-római) és particularis jog egyesítése volna, *helyesebben a particularis jognak magyarázata a közönséges jog anyagából való kifejlődése szerint s ehhez képesti felfrítése.*

mileg változott alakbani közlése majdnem illusorius a jog szempontjából. Arany László úr is helyesen oly szempontokat állít fel, melyek arra szólnak, hogy az írói és művészi jogok forumában oly hatóságot akar látni, mely nem a szigorú iudex, de a bonus vir, *arbiter-re* emlékeztetnek. Ott van az a hely, melyben nagyon szépen megindokolja, hogy mért nem vette át az említett törvény azon rendelkezését, mely szerint „*egy ívnyi szöveget bármely műből le lehet nyomatni*“ s a német törvényt követte. „*Az egy ív némely esetben igen sok, más esetekben igen kevés*“ mondja a javaslat-készítő. A bíró a bonus vis, az arbiter döntse el. Nem kellene neki *külső határjelek!* Mire való tehát a legfőbb iuris ratio akkénti kifejezése: védeni minden írói munkásságot, megtorolni minden sértést. Mint mondottuk: ez vagy felesleges vagy igen sok. Részemről a német törvény legfőbb ratióját abban lelem, hogy *nem merev, de szerencsés combinatio*, a mi mellett lesz sok csak erkölcsileg ostorozható visszaélés, mit jogilag megtorolni nem lehet⁵⁾.

Ezekeken felül van Arany László úr törvényjavaslatában egy rész, mely a törvény alkalmazásában is nagy befolyást ad nem-jogászai elemnek is, a mi szintén a nem jogászra vall. Félreértetni talán alig fogok. Messzemenőleg vindicáltam a jogot a nem-jogászoknak a törvényalkotás terén, de az Arany úr által czéltott *szakértői testületeknél* az indokok nem lehetnek hasonlók. A nem-jogászok in abstracto elfogulatlanabbúl gondolkozhatnak, mint *in concreto*. Helyeslem a *szakértői testületek* alakítását, de a *bizonyítási eljárásra* nézve

⁵⁾ „Védeni minden írói munkásságot s megtorolni annak minden megsértését“ olyan szólam, mely a *külfölddel szemközti* jogállásunknak a törvényjavaslat határozati tervezeteihez képest sem megfelelő. Van egy az általános magánjogból kiküszöbölt *észjogi* etc. „*Quod tibi non nocet et alteri prodest, ad id potes compelli*“, melynek én a szóban levő törvény készítése körül bizonyos jelentőséget vindicálnék. Különben a *külföldi jogi meggyőződése* e kérdésben sem válik kárunkra; nem oly szigorú mint Arany úr. Ide igtatjuk az Arany úr legfőbb iuris ratiójával szemközt azt, a mit Aubry és Rau már hivatkozott epochalis munkájokban mondanak (Cours de droit civil français II. köt. 171. lap.): „Les oeuvres de l'esprit, les créations de l'art, et les découvertes scientifiques ou industrielles cessent, par leur essence même, de former pour leur auteur un bien individuel, dès qu'il les a livrées à la publicité, en ce sens du moins qu' à partir de ce moment elles profitent à l'humanité tout entière, et que chacun peut se les assimiler et en jouir. Mais l'idée d'un droit privatif et d'une jouissance exclusive se comprend parfaitement, en tout qu'en l'applique à la valeur pecuniaire qui, dans les conditions économiques des sociétés modernes, s'attache à la faculté de reproduire ou de mettre en pratique ces oeuvres, ces créations, ou ces décou-

nem érthetnek egyet. Úgy a szakértői testületeket, mint a bizonyítékok szabad méltatását Arany úr a német törvényből vette, a *részletekben* azonban nem követi kifejezetten a *német törvényt*. E szerint adva van a lehetőség, hogy a bíró magát a szakértői testületek intézményéhez nem köti, hanem *privát szakértőket* alkalmaz. Nálunk — habár a szabad bizonyítási rendszer el lenne fogadva — még külön is ki kellene mondani, *hogy a bíró a szakértői testület véleményéhez nincs kötve*. A magán-szakértők alkalmazását pedig okvetlenül fel kellene venni, a kik Németországban is alkalmazhatók, habár ott plane úgy áll a dolog, hogy nem csak két szakértői testület van (mint nálunk *czéloztatik*), hanem hogy a német egységben foglalt államok bármelyik *szakértői testülete*, teszem egy a nagy távolságnál fogva legkevésbé érdekelt igénybe vehető. Annival inkább elutasíthatlannak találok a szakértői bizonyítási eljárás szabadabb voltát, mivel Arany úr igen hangsúlyozza, hogy „az ő kezökben lesz a törvény jövője“. Majd „*döntvényeik*“ (! sic) egyöntetűségéről beszél. Ez utóbbi kifejezés jogásziatlansága mellett felhívom a figyelmet arra, hogy *azon szűk keret*, melyben Magyarországon az irodalom munkásai mozognak nagyon sok érdeksurlódást hozhat létre. Ennek nyomasztó hatása alól a bírót fel kell menteni s világosan megmondani, hogy nincs a szakértő testületek véleményéhez kötve, *sőt magán-szakértőket is alkalmazhat*. A német törvénynek is ez az álláspontja. Arany előtt a szakértők „*döntvényei*“ egyöntetűségének hangsúlyozásakor talán egy esküdtszék lebegett, melynek hatásköréhez tartozik a helytelenül u. n. ténykérdésben dönteni!? Indokai

vertes. *Seulement peut-on se demander, si le droit exclusif à cette valeur existe indépendamment et en dehors de toute loi positive, et si par suite il y a pour le législateur un devoir impérieux de la sanctionner, ou si, au contraire, il est simplement équitable et utile qu'il le fasse. Cette dernière solution est, à notre avis, la plus juridique, puisqu'il s'agit d'un droit tout particulier, qui ne saurait se comprendre que dans un état social donné, et qui de sa nature même se trouve, pour son établissement et sa conservation, soumis à la réglementation de la loi. C'est en portant des ces idées que les diverses législations qui ont reconnu ce droit privatif, en ont limité la durée à un certain terme. De là aussi la nécessité de conventions internationales pour la garantie réciproque de la propriété littéraire, artistique, et industrielle.*“ A kérdés merőben *positiv-jogi* természeténél fogva nem leszünk jogtípissal vádolhatók a külföld által, ha a hazai érdekeket szem előtt tartó törvényt alkotunk s így a törvényalkotástól a napi sajtónak sem kell irtózni. Érdekes a fordításokra vonatkozólag dr. Schäffle (Ausschliessende Absatzverhältnisse) álláspontja, melyet a 191. lapon következő egyszerű tételbe foglal: „Gegen Uebersetzungen ist ein Schutz unseres Erachtens nicht begründet.“

erre vallanak s igen sajnálnám, ha azok — a javaslat törvény erőre emelkedvén — az esküdtszék-féle eljárás meggyökeredzésére szolgálnának.

A javaslatra nézve az irodalmi viszonyokból *anyagot adni* nem a jogász feladata. A részletekben igen sok találó van. A fordítások kérdésénél tiltakozás a belföldi törvény hiányában *önmagokban álló* nemzetközi szerződések ellen, melyek csak *formai* egyenlőséget adnak, *de nem valódit.* „Oly szerződés ez, melyben az egyik fél mindent ad, a másik semmit.“ Tökéletes találó. *Törvényileg* a német példájára akarja a fordítások kérdését szabályozni s ezen épülnének fel a nemzetközi szerződések. Szabály volna, hogy mi minden p. o. nem-magyar terméket lefordíthatunk, hasznosíthatunk a magunk javára feltéve azt, hogy a fordítás nincs fentartva. De ha a fordítás fen is van tartva (az eredeti mű címlapján vagy élén) a *könyvet* lefordíthatni — az olasz, francia, angol és német nyelvekre való fordítás kivételével — ha a szerző a fordítást igénybe nem veszi olykép, hogy a fordítás egy év alatt megkezdetik s három év alatt befejeztetik. A fordítás fentartása esetén olasz, francia, angol és német nyelvre a könyvet a fenti egy illetőleg három éven túl sem fordíthatni. A fordítás fentartása a szerző részéről csak úgy történhetnék, ha a budapesti főváros-hatóságnál egy e célra vezetett ígató könyvbe a megállapított határidő alatt bejelentetik. Úgy áll tehát a dolog — a miről szólni akarunk — hogy a magyar nyelvnek adott kedvezmény a román, a szerb, tót, ruthén s mindazon nyelvekre, melyek a könyvkereskedési világ forgalomnak nem nyelvei egyaránt áll. Nem csinálunk az egészből *nemzetiségi kérdést*, de a kiterjesztést (a németen kívül) a hazai nyelvek mind-egyikére túlságosnak, *a külföldi államokkal szemközt* helytelennek tartjuk. Ismételjük a kérdés nem a magyar nemzetiség kérdése. Azon hogy e kedvezményből román avagy szerb *házánk-fiának* is kijut: meg nem ütközhetünk, de igen is azon, hogy p. o. a román, szerb nyelvek nemcsak a határainkon belől elő házánkfia nyelve, de egyben és *nagyobb részben* Romania és Szerbia lakosságáé s *ezek külön államokat képeznek.* A mi törvényünk esetleg praecjudicálhat azon nemzetközi szerződéseknek, melyeket a nyugati államok, teszem Szerbia avagy Romániával köthetnének. Tegyük p. o. fel azt, hogy Franciaország a maga javára Romániával — hol a műveltség francia alapon nyugszik egy előnyös nemzetközi szerződést kötne a francia műveknek román nyelvre lefordíthatása tárgyában. Románia aztán

reá jönne, hogy a magyar törvény s ezen alapuló nemzetközi szerződés örve alatt kijátszhatja a Franciaországgal kötött nemzetközi szerződést. Mindenesetre itt nyomatná a francia művek román fordítását. Így tehetne hason körülmények között a szerb, sőt még az orosz is. Ha a romániai fordító a nemzete internationalis szerződésének kijátszására tör: ennek részünkről ellensúlyozására (postai továbbítás megtagadása) *annyi, mint saját törvényünk hibáját belátni.* A javaslat törvénynyé váltával *a nemzetközi szerződések számos collisióját teremtené meg.* A kérdést nem szabad a nemzetiségi egyenjogúság — fictio! — szempontjából tekinteni; *az egyenlőtlenek egyenjogúsítása* phrasissá kell hogy váljék a gyakorlatban. Az 1868. évi XLIV. tcz. az 1848-49. években feltálat magyar-ellenes csal-étkek visszhangja. „Ugyan mit használt, hogy Bach és Schmerling alatt tót és oláh tájnyelvek Magyarországon a magyar nyelvvel s mellett egyenlősítettek.“⁶⁾ A nemzetközi szerződések eddigelé azt tanúsítják, hogy nyelvek tekintetében nem különböztetnek s ezekről említés sem tétetik. Így a mi 1866. évi szerződésünkben Franciaországgal *sincs említés téve a különböző nyelvekről.* Ezen tényállást akként vélem magamnak megmagyarázni, hogy Ausztria-Magyarországon kívül más államoknál *mintegy szükség sincsen* a nyelvek közötti különböztetésre, nálunk pedig ez eddigelé még szintén nem volt szükséges. De egy törvény alkotásánál *a jövővel kell szembe nézni.* Külömben a jövő szempontjától eltekintve *a nemzetiségi egyenjogúságot* véve fel: a német *hazafi* mért lenne kedvezőtlenebb helyzetben a szerb vagy románál. Unius positio, alterius exclusio. Tehát vagy elhallgatni a nyelv-kérdést vagy törvényt hozva nemcsak a jelen, de a jövő szükségletének megfelelőleg az állam hivatalos nyelvét kedvezményezni.

Sokkal szerencsésebb Arany ur, ha *nyelvi kérdést* kell megoldania. Vegyük csak azon szót, mely az egész javaslatban lépésről lépésre előjön. Ez a „*bitorlás*“; egészen az ő találmánya. Nines ben a német törvénynek semmi dicsősége, s a míg azt láttuk, hogy jogi téren jobbára csak fordítás a javaslat s ezen fordítás vonul keresztül talán még ott is, hol annak nem volna helye, addig a *magyar műszói* téren már csak azon egy szóért is, hogy: „*bitorlás*“ szívünkől üdvözölhetjük. Hiába kiüti a szeg magát a zsákból. Arany úrnak, mint ki magyar jogi műsótárunkat gyarapította, köszönettel tartozunk. Mi *jogászok* a *bitorlás* eredeti hangzású szavára alig jöttünk volna rá.

⁶⁾ Lásd Dr. Gumplovicz Lajos: Das Recht der Nationalitäten und Sprachen in Oesterreich-Ungarn. Innsbruck 1879. 273 s. köv. lapok.

Bármiként kifogásoltassék is részünkről *egy* részében a javaslat: mindenesetre köszönet az igazságügyminister úrnak, hogy az ad acta tett javaslatot elővételte. A törvény szüksége acut. Bármennyire is kimondotta az 1861. országb. érték. (J. T. Sz. I. a) 23. §.) hogy „*az ész szüleményei*“ (!) is oly tulajdont (!) képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll“ : a magyar a szép szavaknál maradt. Bizonyára visszaesés az 1861. év előtti állapothoz. Ugyan mi volt az „*ész szüleménye*“ pereinek sorsa 1861. óta! Nem irigylendő az ügyvéd sora, a ki ilyenekben dolgozik. Minden a levegőben lóg az országbírói értekezlet fenti kenetteljes feliratával ellátva! Külön *szerződés léte hiányában* (ilyenekkel küzdött Rákosi Jenő két alkalommal :) tessék a bírónak indokolni. Az országbírói értekezlet szavai? Ezek csak olyan, mint egy másik kijelentése, hogy *a magyar büntető-törvények enyhébbek a osztr. büntető törvénykönyvnél*. Hanem hát erre még inkább lehet következtetést építeni, teszem, hogy a magyar bíró kiszabja a büntetést az osztr. törvény alapján s *tartamából* lecsip *egy részt* a magyar jogérzület javára stb.; de mit tegyen az ész szüleményei megvédése körül! Köszönet az igazságügyministernek annyival inkább, mert a kérdés mindennap inkább követelőbb kezd megoldása iránt lenni. Ne hagyja még azt az állapotot sem tűrni, hogy *az igazságszolgáltatást* a magyarság érdekében látszatsunk kizsákmányolni. Így volt (látszattunk!) a legutóbbi, a „Niniche“-féle esetben. Rákosi *rendőri* beavatkozást kért s igen helyesen. A baj csak az volt, hogy a *rendőri beavatkozást* sem az államrendőrség, sem a belügyministerium nem tudta megindokolni. Mindenről beszélt a belügyministeri elintézés indokolása, csak arról nem — a mi pedig beavatkozásának egyedüli alapja lehetett volna — hogy *büntetőjogi* jelenségek merültek fel.⁷⁾ Az írói jog megsértése egyben *büntetőjogi természetű*; erről a rendőr hallgatott s a külföldi deliquens egy határozatot visz ki magával a külföldre, melynek ha indokolását jogtudó segélyével elolvasták: *a mindenáron-segítés* szaglik ki belőle. Pedig csak tudni kellett volna a belügyministeriumnál indokolni.

⁷⁾ A „Rendészeti Közlöny“ szerint (1878. 26. szám) a határozat a következő: A nmlgu m. kir. belügyministerium folyó évi 47886. sz. a. kelt rendeletével Rákosi Jenő budapesti népszínházi igazgatónak, Blau József a budapesti gyapjuutezai német színház igazgatója ellen, a Niniche című bohózatnak betiltása iránt előterjesztett kérelme folytán, a fővárosi államrendőrség főkapitánya által folyó évi 25. res. sz. a. hozott, Blau József által felebbezett határozatára